

نام له ت

مه مه د شه ورامانی

نامراری (له) ، هه روهك ، هه نامراری دیکه ی زمانه کوردی ، چهند دهورو چهند کرده ویه کی بزوانه و چهند نه رکیکی سینتاکسیانه به ریوه دهبات ، به شیوه یه کی روونتر ، هه ندی جار دهورو نه رکی پرپوزیشن دهگریته نه ستوی خوی و هه ندی جاری دیکه ش نه رکه و کرده ویه کی ناوه لکارینه و جوړه کانی به ریوه دهبات و ناوبه ناویش ، وهك که رهسه یه کی بزویو نه رکی پیکهینانی فره بزوا "زاراوا" جی به جی دهکات .

نیمه ، بزویه کالا کردنه وه و چاکناسینی شه م نامرازه (واته : نامراری ، له) ، په نا ده به یسه سه ر سی شیوه زار : شیوه زاری ، که به شیوه زاری ته ده بی ناوبانگی ده ر کرده وه و شیوه زاری ناوچه ی بادینان ، که ناوبانگی - (له) - زانستی ی زمان دا) - به کرمانجی ی ژووړوو ده ر کرده وه و شیوه زاری

(۲۲) شایانی باسه د . وریا عومهر شه مین شه م راستی یه ی خستوته پیش چاو ، بزوانه : د . وریا عومهر شه مین ، په یوه ندی راناوو فرمان له کرمانجی ژووړوودا ، گوڤاری « کاروان » ، ژ ۲ ، هه ولیر ۱۹۸۲ ، ل ۴۱ - ۴۳ .

(۲۳) کوردناسانی سوفیت ، به تاییه تی ، د . قه ناتی کوردو باسی شه م حاله ته ی کرده وه و ناوی ناوه دارشتنی بی ئوبیکتی بزوانه : د . قه ناتی کوردو (کوردو بیف) ، ده ستووری زمانی کوردی (به که رهسه ی دیالیکتی کرمانجی ژووړوو خواروو) ، موسکو ، ۱۹۷۳ ، ل ۱۷۸ - ۱۷۹ .

(۲۴) وهك :

عه لی مه مه د .. لی ماعری قه رقاش کرو نه کر

(کوردو ، ل ۳۵)

(۲۵) وهك :

پوژه کنی عه لی مه مه د ل چولی ناف میشه و نه والا ، د به ر پالا به ر پوژه جیا نیچیر دکر .

(کوردو ، ل ۳۵)

(۲۶) وهك :

من قه رار کری یه .

(کوردو ، ل ۴۱)

مه عری ره شوئی خوه کری یه بن مه عره کی دنئی ..

(کوردو ل ۴۱)

(۲۷) وهك :

عه لی مه مه د .. خوه شاش کر بوو ..

(کوردو ، ل ۴۱)

(۲۸) د . قه ناتی کوردو د . چه رکه زی به کوو هه ندی کی دی شه مه میان زورباش باس کرده وه به حاله تی (ئوبیکتی) ناویان بردووه .

(۲۹) وهك :

باقی وی ...

(مه می ئالان ، ل ۶۳)

قیزا خوه شانندی یه پیش ته

(۳۰) وهك :

جل و شورئی مه می شانددوون ل ته رکیاته

(مه می ئالان ، ل ۱۵۹)

رازى «له» هه رازووى به راورددا

هه ورامانى ، كه له چوارچيوه ي هه له يه كى باودا - (هه له ي باوي ناو زانستى ي زمان) - به (گوران) ناو ده برى ، تاوه كو له پال ، ياخود به هوى ، هينانه وهى وينه ي جوراو جوريان دا ، بتوانين به راوردى نيوانيان له و رووانه وه ، كه ده ستنيشاني چونه تي به كار هينانيان (له) و جورى نه ركه كاني دهكات ، بكه ين و نه نجامى نه و به راوده ش بخره ينه رووو له هه مان كاتيش دا سه رپاكي كرده وه و نه ركه كاني له رووى مورفولوژى و سينتاكسه وه روشن بكه ينه وه .

نه مه ، له لايه كه وه ، له لايه كى ديكه شه وه ، به هوى په نا بردنه بهر وشه و زاروى هه مه جورى ناو شيوه زاره كانه وه ، جورى به كار هيناننى هه ر نامرازى له نامرازه كانى نيو شيوه زاره كان - (ليره دا مه به ست ، له - يه) - و ديار يكر دنى

واتاي جوراو جوريان و ده ستنيشان كردنى هوى ناسينى نه و جياوازيانه و متور به كردنى شيوه زارى نه ده بيبى ، به و جوره شيوه و جوره به كار هينانه و جوره واتايانه ، بيگومان ده بى به هوى به دهسته وه دانى به ره ميكي سوو ده خش و فراوان و به توانا ، كه به دوورى نازانم ، به لكو به لاي منه وه زور نزيكه ، كه روژى له روژانى زور نزيك ، بتوانى ، سه رپاكي گه نجينه و گه وه هرى شيوه زاره كان ، له بوته يه كى نه ده بيبى دا كو بگاته وه .

نه م جوره فراوان و بان و پور كردنى سووم و زه مينه ي زماته ، به باوه رى خووم ، له لايه ن هه موانه وه ده ستى بو به سنگه وه ده گيرى ، چونكه خوينه رانى زور ده بن و به و جوره تينو وويه تي خه لكى خوينه دارى كورد ده شكينى :

جورى (له) ، له رووى روواله ته وه

به شيوه يه كى گشتيى ، «له» ، له رووى روواله ته وه - كه هه ندى قه واره ي بى ديژن - دوو جوره :

يه كه م ، (له) ي ساكار .

مه به ستمان ، له (له) ي (ساكار) نه وه يه ، كه خو ي به ته نياو به بى ياريد ده دانى (ليكده رى ، يه كگيرى) ، خو ي به بزوي و ليها توويى خو ي ، تواناي گرتنه نه ستوى هه ندى نه رك و كرده وه ي تايبه تي خو ي له نا ورسته دا ، هه يه :

نه مانه ش هه ندى وينه ن ، كه كرده وه ي (له) ي ساكار مان بو دهرده خه ن .

سوارة ي ئيلخانى به ژى :

- «دنى پرپوو له په ژاره و له دلو»

ژينى خو ي هاته وه بير بيره هه لو»

سواره ، له جیگایه کی دیکه شه وه ده ئی :

«هەر گه لایه له دار ئی ده وه ئی»

نووسراویکه به ناخوش خه وه ئی»

(کاروان ، ژماره - ۱۵)

هەر ، سه بارهت به (له) وه ، وه فایبی ده ئی :

- «ئه ئی ره فیقان وه رنه یاریم زور زه لیلیم دلشکاو
جان و دل مه حرووقی نارم ، ناخ له بو تیریک دراوه»

ئه مه ئی پیره میرد وینه یه کی تره ، که ده ئی :

- «هەر له نه جده وه تا هه رده ئی دوجه یل
بو له یلا نه گه رام ده روون له غه م که یل»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۱۵)

له جیگایه کی دیکه وه یه ئی :

- «زه ئم و تانچه رو ده ست له ملان بن

سه روپه ئی گولان جینی بلبلان بن»

(هه مان سه رچاوه ، ل - ۱۲۸)

لای سه یدای هه ورامی - ش به م جو ره یه :

«ئانه کام دلن ویش به دل زانو»

جه سه ودای زولفت په شیوه مه مانو»

وینه یه کی دیکه ، له جیگایه کی تره وه ده ئی :

- «نه چه م - دا رهنگی تاریکی کووانه ن

نه سه ر - دا قه هقه هه ئی دهنگی که وانه ن»

(دیوانی سه یدی هه ورامی ، ل - ۶۹)

به م بو نه یه وه ، وا هه ندی وینه ، له هونراوه کانی جزیری - دا ،
ده هینینه وه ، که تیایانا یه ئی :

- «علاو تایین قورمزین

ئه سلان دبه ر دابه رزین»

یان دیز ئی :

- «نیرگه دباغان ته وو زین

ئه یشه که ران نیشانه ره قص»

فیرا نه بی سه لوا ره وان

عارف ل فه رقی جانه ره قص»

(دیوانی جزیری ، ل - ۲۴۲)

ئه مه ، جو ریکی دیکه ئی مه لای جزیری ه ، که ده ئی :

- «ئه جه مالا ته ته جلا بکرت

مه ژ خو و بان بجه مالی چه (غه ره ض)

نه ژ له علین ته مه لا به حتی بکت

مه ژهی به حت و سوئالی چه (غه ره ض)»

(دیوانی جزیری ، ل - ۲۴۷)

جو ره کانی (له) ئی ساکار ، له رووی رو وئه ته وه

هەر له به رنه وه ئی ، که زمانی کوردیی پتر له شیوه زاریکی

هه یه ، بو یه زور به ئی زوری که ره سه ته کانی زمانی کوردیی

(به شیوه ئی گشتیی) زیاتر له به رگه و رو وئه تیکی ره نگامه دا

خویان پیشان نه دهن .^(۳)

ئه و جا (له) ئی ساکاریش ، یه کیکه له و که ره سانه ، که

به چه ند به رگیکی ئال و و الا وه له شیوه زاره کاندئا خوی پیشان

ئه دا ووا به پینی توانا ده یان خه یه روو .

۱ - رو وئه تی (له) ئی ساکار ، له شیوه زاری ئه ده بیی دا :

روواله تی (له) ی ساکار ، له شیوه زاری نه ده بیی دا ،
یان ، بابلیین (سورانی) دا ، هر نه وهیه ، که له بهر
ده مماندایه و روزانه و ناسایی و به بی بیرکردنه وه و سه رنجدان
لئی ، له خویندنه وه و نووسین دا به کاری ده هینین ، واته : نه م
(له) یه ، که له م نمونه هونراوانه دا ده ست ده که ون ، بووینه :
قانع یه ژئی :-

«چوونی منی بیچاره له بو مه عبه دو مزگه وت
بو دیتنی میحرا به ، که ته شبیه به نه بروت
بو قیمه تی تو ، تاجی (که ی) و ته ختی سوله یمان
کیشانه بکه ن سووکه له ناو تابی ترازوت»

(دیوانی قانع ، ل - ۶۵)

یان گورانی مه زن ده ئی :
«خویشم له بفی بی نه رزم
بو تاریکی و ترس نه له رزم»

(دیوانی گوران ، ل - ۲۷۲)

ههروه ها ، له م رووه وه پیره میرد یه ژئی :-
«هه لسه وا گولان که وتنه پیکه نین
با ساتی له ناو گولانا بژین»
یه که م نه وروزه ده رچوو له خاک
له عه شقی یاران شیت و یه خه چاک»

۲ - روواله تی (له) ی ساکار ، له شیوه زاری کرمانجی ی
ژوو روودا ،

له م شیوه زاره دا ، (له) ی ساکار ، به چند به رگو
روواله تیکه وه خوی ده رده خاو نه وانیش نه مانه ن :

(ئا) - (ژ)

مه لای جزیری ، نه م (ژ) ، یاخود ، (له) یه ی به م جوړه
به کارهیناوه و ده ئی :

«واحید ژنوورا وی دوری
په یمانه نه و جاما سوپی»

(دیوانی جزیری ، ل - ۵۳)

(ب) - (ل)

مه لای جزیری ، نه م (ل) یه ی به م جوړه به کارهیناوه و
دیژی :

«وان شهرمه ژدیمی زهری
عه قره بان دهر ب ل دل دان»

(دیوانی جزیری ، ل - ۵۸۱)

(ح) - (د)

مه لای جزیری نه م (د = ل) یه ی به م جوړه
خستویه تیه ناو هونراوه یه وه و ده ئی :

علاو تایین قورمزین
نه سلان دبه ردا به رزین»

(دیوانی جزیری ، ل - ۲۴۲)

۳ - روواله تی (له) ی ساکار ، له شیوه زاری
هه ورامانی دا ،

(ئا) - له م شیوه زاره دا ، (له) ی ساکار به رگیکی به خویدا
کردووه و روواله تی (جه) ی وهرگرتوه ، یاخود بابلیین ، (جه) ی
هه ورامانی و (ژ) ی بادینانی ، له کانگاو له سازکردن و گو
کردنه وه ، زور له یه که وه نزیکن و له یه کتری ده که ن .
بو نه م مه به سته ش ، وا نه م هونراوه یه ی (مه وله وی)
مان ، به وینه هینایه وه .

مه وله وی یه ژئی :

«جه من نمه ک دای ، جه قاسید کیشان
جه تو زامه ت دای ، جه زامه ت نیشان»

(دیوانی مه وله وی ، ل - ۸۲)

نه مه ش نمونه ی هونراوه ی سهیدای هه ورامی - یه ،
بو به کارهینانی (جه) :

«فه ردی بی شه ریک ، ته نیای تاکه نی
باک جه کئی داری ، تو بی باکه نی»

(بی) - (نه)

جگه له وهی باسماڼ کړد ، که (چه) بوو ، (له) روواله ټيکي دیکه ی هه یه ، نه ویش (نه) یه . بو وینه سه یدای هه ورامی په ژی :
 «خو چه سه دای عه شق هیچ نه بی وه شته ر سا با بدو عه شق نه چه رگم نه شته ر»

(دیوانی سه یدی ، ل - ۱۰۱ ، ۱۰۲)

دووم ، (له) ی ناساکار .

مه به ستمان ، له (له) ی (ناساکار) نه وه یه ، که (له) له گه ل هه ندی که ره سه (و شه) ی دیکه دا ، یا په کده گری ، یان لیکده درنی ، بویه به رگیکی نوی ی جیاواز ده پو شی و بیگومان ، نه مه ش ده بیته هو ی نه وه ی ، که بتوانی هه ندی نه رکی تاییه تی بهینیته دیی و چند ده ورگیکی دیاریش ببینی ، نه وانیش ، واته ، نه و وشانه ش ، که (له) یان تیادا به شداریی ده کات نه مانه ن :

- له شیوه زاری نه ده بیی - دا .

۱ - له گه ل (له گه ل = له ل = له ته ک)

بو وینه گوران به م جوړه (له گه ل) ی خستووه ته ناوازیه وه و په ژی :
 «ناچار له گه ل هاوریم هه لسانین
 خو نه م به هه شته ی له کیس داین»

(دیوانی گوران ، ل - ۵۶)

(۲) - (له و) .

بو وینه ، له ناوازو هونراوه ی گوران دا ، (له و) به م جوړه به کارهینراوه .
 «گا ، نه موشی نه ورومه ته نهرمه به به ری ده ست
 گا ، شان و گولباخم نه دا له و قژه زهرده ت»

(دیوانی گوران ، ل - ۴۱)

(۳) - (بی) .

له م وشه ی (بی) یه ، لیم ، لیمان ، لینی ، لییان ، لیت ، لیتان ... هتد ، پیک ده هینرین .

(نا) - (بی) :

بو چونیه تی به کارهینانی (بی) ، گوران ده تی :
 «که پرووی بی نیشته گه ردی شیعرم
 هه ی جوانه مهرگ خو م ، هه ی بمرم»

(دیوانی گوران ، ل - ۳۹)

(بی) - لیم ، لیمان ، لییان ... هتد

بو وینه ، بو به کارهینانی (لیم) ، گوران ده تی :-
 «تویی هه موو جیلوه ی جوانیت
 لیم خوشبه دلم ره نجانیت»
 (بی) - (له م) .

گوران ، به م جوړه (له م) ی خستووه ته ناو رسته ی ناوازیه وه و ده تی :

«هه رین داره ، بن ده وه نه ، هه رسته خا که
 ناگاداری چه ن به ندیک بوو له م عه شقه پاکه»

(دیوانی گوران ، ل - ۵۸)

(تی) - (له وی) :

بو وینه ، (له وی) ، له ناو ناوازی پیره میردا
 «به تی حال م په شیواوه ، فرنده بالی سووتانووم
 نه ما غه بری که لاوه ، شه و بنالینه له وی وه ک بووم»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۷۱)

(جی) - (لیره) :

بو وینه پیره میرد په ژی :
 «من چوومه چه ج ، به لام نه وه چه جی ته او نه کا
 که لیره زیاره تی (کولبه) ی دلشکاو نه کا»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۲۲۶)

- له شیوه زاری کرمانجی ی ژوورودا ، نه مانه هه ندیکیانن :-

(۱) - (دگه ل) .

بو وینه سه بری بوتانی په ژی .

«دگهل مه يه سالی جارەك
تو خودی دلۆنه قه حاله»

(شین و شادی ، ل - ۱۱)

(دیوانی مه ولهوی ، ل - ۲۱۴)

وینهش بو (جهو) ، كه له گهل (لهو) دا هه ریه کیکن ،
سه یدای هه ورامی ده ئی :

«جهو دما هه روخت قه یس بیس ئاره زو
تا دیدهن كه روله یلی عه نیه ربو»

(دیوانی سه ییدی ، ل - ۹۵)

بو وینه ی (چا) ، سه ییدی هه ورامی یه ئی :

«نه ر من گنیم چه مله م چه میش
چی ئینده کپشینتی چه میش
شهر به ت وه رینتی چا ده میش
ویم . خاس كه رینتی چاری خویم»

(دیوانی سه ییدی ، ل - ۱۰۴)

(۳) - (چی) = (له م) .

بو وینه سه یدای هه ورامی یه ئی :

«چی کووره ی ئایر من نه جوشننان
جه سینیه ی سه ییدی سیاو پویشننان»

(دیوانی سه ییدی ، ل - ۱۲۵)

(۴) - (چی) = (جیگه) ، كه له بریی (لیره) و (چا) =

(چه وگه) له بریی (لهوی) به کار ده هینرین .

بو وینه سه یدای هه ورامی وشه ی (چه وگه) ، كه له

جیگه داری (لهوی) یه ، به م جوړه به کاری هیناوه .

«چه وگه نیمه و تو هه ردویما به هه م

بده ی میش وه باد ، به که م ، که رمیش که م»

(دیوانی سه ییدی ، ل - ۱۹۱)

شایانی ناوهینانه ، كه ناوبه ناو ، هه ندی وشه ی وهك :

(لیم) و (لیمه) وهی دیکه ش ، هه ر له م بابه ته دهرده که ون ،

دیاره ، كه ئه مانه و وینه ی دیکه شیان له ناو شیوه زاری

هه ورامانی دا ، له هه ندی جیگادا به کار هاتوون .

به هه رحال ، لیره دا ، سه یدای هه ورامی ، وشه ی

(۲) - (لهو) .

مه لای جزیری (لهوی) به م جوړه به کار هیناوه و ده ئی :

«سه لوا سه هی (قد) خه مملی

(لهو) که مملی مه ستانه ره قص»

(دیوانی جزیری ، ل - ۲۴۰)

(۳) - (لمه) .

بو وینه سه بری بوتانی دیژی :

«ئه قرو بوته سی هه قال

ویران کرن لمه مال»

(شین و شادی ، ل - ۱۰۸)

(۴) - (ئی) .

بو وینه ، سه بری بوتانی ، یه ئی :

«ئی چ بکم ئه ز دترسم

نه شیم پتر بپرسم»

(شین و شادی ، ل - ۱۰۸)

- له شیوه زاری هه ورامانی - شدا ، ئه مانه هه ن :

(۱) - (چه نی) = (له گهل) .

بو وینه مه ولهوی ده ئی :

«ئینشاللا چه نی خوشمانی شادی

نه شاخه ی شوخی ی گه ردوون ئازادی»

(مه ولهوی ، ل - ۱۸)

(۲) - (جهو = لهو) = (چا) .

وینه بو (لهو) ، مه ولهوی ده ئی :

«به ل لهو دیوان دا دیوانه ی سه رشیت

خه جاله تی به زم یاران نه یو پیت»

(لیم) ی به کار هیناوه ، نه گه رچی نه مه زور که م به کار هاتووه :
 «ساکه ئید ژنهفت سهنگی سیارهنگ
 به ئاهوناله لیم ئاما به دهنگ»

(دیوانی سهیدی ، ل - ۱۲۳)

«هانام به تویه خوای ژیان و ژین
 له م دهرقه ته دا شپرزه نه بین»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۰۹)

وه چه یه کی دیکه ی نه م گوشه یه ؛ گریدانی (له) یه ، به
 (ی) وه و هینانه دبی (نی) یه .

نه م (نی) یه ش ، بوی هیه ، که راناوی که سی لکاو وهک
 پاشبه ند وهر بگری واته :

(له) ، له گه ل (ی) دا گری دهرین و (نی) پیکده هیننو
 نه میش ، راناوی که سی لکاو به تاک و کویه وه ، وهک پاشبه ندی ،
 وهریان دهگری . به م جوړه :

- (نی + من) ده بی به (لیم) .

- (نی + نه و) ← (لینی) .

- (نی + تو) ← (لینت) .

- (نی + نیمه) ← (لیمان) .

- (نی + نه وان) ← (لینان) .

- (نی + نیوه) ← (لینان) .

نه گه رچی ، بو ه موویان ، هونراوه ی کلاسیکمان
 دهست نه که وت ، به لام بو ه ندیکیان وینه مان دوزیوه ته وه ، بو
 وینه ، نمونه بو وشه ی (لیم) ، پیره میرد یه ژنی :

«نه وسا فریشته دینه سه رینم

تا لیم بپرسن ریگای ئاینم»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۶۷)

یان گوران ده تی :

«توبی هه موو جیلوه ی جوانیت

لیم خوش به دلم ره نجانیت»

(دیوانی گوران ، ل - ۴۰)

وینه ش بو (لینی) ، گوران ده تی :

«(جه وو) ، لینی نه تکی ، شادمانی

بو نخووشی ، موسیقا ، جوانیی»

(دیوانی گوران ، ل - ۵۳)

دهوری (له) ی ساکار له وشه زیی دا

له مه و پیش تر وتمان ، (له) ی ساکار له گه ل هه ندی
 که رهسته ی زمان دا ؛ یا په کده گری ، یا خود لیکده دری ، یا خود
 هاریکاری له گه لدا دهکات و به م هویه وه ، (له) ی (ناساکار)
 دروست دهکات و هه روه ها زار او ئیدیوم و فره یزیش دروست
 دهکات .

وا ، لیره دا ، به ته مای نه وهین ، به پیی توانا ، نه و
 ده ورانه روشن بکه ینه وه .

(۱) - له شیوه زاری نه ده بی دا .

(نا) - له م شیوه زاره دا ، (له) ی ساکار ، له گه ل هه ندی
 ئامرازی (راناوی) ئاماژه = ئاماجه = ئیشاره ت دا
 په کده گری و (له) یه کی (ناساکار) دروست دهکات و وهک
 که ره سه یه کی بزنیو کاری دوولانه ده با به پیوه (کاری) (له) و
 کاری ئامرازی ئاماژه) .

بو وینه :

- له + نه و = له و

پیره میرد ، به م جوړه (له و) ی له نا ورسته دا به کار هیناوه و
 ده تی :

«به نه شنه ی به هار له و میرغوزاره

کو نه بوونه وه خه لکی نه و شاره»

یا خود یه ژنی :

«نه و ئاوه جوانه له و ده شته وینه

چاوی قرزانگی له چاوا لینه»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۴۲)

- له + نه م = له م

به م جوړه ، پیره میرد ، (له م) ی خستووه ته ناو
 ئاوازیه وه و ده تی :

(بئى) - (له) ى ساكار تواناى ھەيە ، لەگەل ھەندى ئاۋەلكارى

ۋەك : (ئىرە) ، (ئەۋى) ... ھند يەكبگىرى ۋە لىكدرائى ۋەك (لىرە) ۋە (لەۋى) دروست بىكات ۋە ئەم بەرھەمە نوپىيە ئەم يەكگرتنەش بەشدارە لە تواناكان ۋە سىفەتەكانى ھەردوۋىكىاندا ، واتە ، بەم جۆرە :

- (لە + ئىرە) = (لىرە) .

- (لە + ئەۋى) = (لەۋى) .

بۇ ۋىنە ، گۆران ، بەم جۆرە (لەۋى) ى لەناۋ ئاۋازىدا بەكار ھېناۋەت تاپىدا يەئزى .

«لەۋى بە ۋەگەرماۋ قرچە ى نپوۋەرۋ»

دانىشە ھەلۋاۋ پىشىي بوۋك بخۋ»

(دىۋانى گۆران ، ل - ۱۵۲)

پىرەمىرد - ىش دەئى :

«ۋتى چايخانە لە مزگەۋتايە

ئەۋانە ى لەۋىن لە شىپىسيان تىايە»

(دىۋانى پىرەمىرد ، ل - ۲۷۰)

(بئى) - (له) ى ساكار لەگەل ھەندى ئاۋى ۋەك : (گەل) ۋە

(گەل) ۋە پىرەمىردىنى (تەك) دا ، يەككەگىرى ، يا ، لىككەدرى ۋە وشە يەكى لىكدرائى ، ياخود (لە) ى (ناساكار) دروست دەكات ، واتە ، بەم جۆرە :

- (لە + گەل) = لەگەل . ھەندى جارىش دەبى بە (لەل) .

- (لە + گەل) = لەگەل .

- (لە + تەك) = لەتەك .

شايبانى باسە ، ئەنجامى ئەم لىككەدانە ، بە پىرەمىردىنى دەبى ، واتە :

- (لە + ئاۋ) يان (پىرەمىردىنى) = پىرەمىردىنى .

چونكە وشەكانى (لەگەل) ۋە (لەگەل) ۋە (لەتەك) ۋە (لەل) ، ھەمويان ، ھەرىكە ۋە ئاۋا يەك جۆرە كىردە ۋە يان ھەيە ۋە ئوۋىش كىردە ۋە پىرەمىردىنى .

ۋىنە ، بۇ (لەگەل) ، پىرەمىرد يەئزى :

«دارى مپوۋى بەرددارى ، داركەرەستە ى بەرزى

چەۋەندەرۋ گىزەرى لەگەل سىۋى بن ئەرزى»

(دىۋانى پىرەمىرد ، ل - ۹۰)

يان گۆران دەئى :

«يا پۇر لەگۋى رىگای دەشتا

لەگەل ساپەقە ى پاش ۋەشتا»

(دىۋانى گۆران ، ل - ۱۱)

ۋىنەش بۇ لىكدرائى (پىرەمىردىنى) (لەتەك) ، كورد ۋاتەنى دەئى :-

«لەتەك خىرسدا دەچىتە جەۋالەۋە»

(ئىدىۋم ، لە زمانى كوردىدا ، ل - ۴۲۳)

يان ھەردى دەئى :

«لەتەك ھەموۋ عەزاب ۋىانى بى ھىۋادا

ئەم رەنجى سالە ھايەم ، كە گشتى چوۋ بەبادا

لەتەك ئەمانەشا من ھەرچەندە تىگە يىشتووم

كە دوۋى خەيالى دوۋرى پەرى نىكارى كە ۋتووم»

(كارۋانى شىعر ، ل - ۱۵۸)

ئەۋە ى ، كە دەبى ، بەجىي نە ھىلەن ۋ بىلەن ، ئەۋەيە ، كە ئەم لىكدرائانە ، راناۋى لكاۋى كەسن ، ۋەك پاشبەند ۋەر دەگىرن . واتە :

- (لەتەك + م) = (لەتەكم)

- (لەتەك + ت) = (لەتەكت)

- (لەتەك + ى) = (لەتەكى)

- (لەتەك + مان) = (لەتەكمان)

- (لەتەك + تان) = (لەتەكتان)

- (لەتەك + يان) = (لەتەكيان)

ئەم لىككەدانە ، لەگەل ، (لەگەل) ۋە (لەگەل) ۋە (لەل) دا ھەمان پىرەۋ دەگىرتە بەر .

(تی) - نامرازی (ل) ، یاخود ، بابائین ، (له) ی ساکار ،
له گهل هندی ناره لکاری (بهز) ، یان ناوی (ناوه لکاری)
(سه ر) و (ناوی) وهك (چاو) و ناوه لناوی وهك (پر) دا ،
یه كده گری و زاراوی دروست دهكات ، واته ، بهم جوړه ،
- (له + ناوه لكار) = (زاراو) .

(له + بهر) = (له بهر) .
دیاره ، (له بهر) ، به دوو جوړ به كار ده هیترى ، بیگومان
جوړیکیان (زاراو) ده و نه وی دیکه یان (فره یزه) .

(له + بهر) = (له بهر) ، كه واتای (به هوئی) دهدات .
بو وینه ، پیره میرد ده تی :
«نیمه له جیبی ناو ناگری نه دهین
نه ویش دوو كه لمان نه دا له بهر قین»

به لام ، نه م وینه یه ، كه له م هونراوه ی (گوران) دا ، به
وینه ده بهینینه وه ، زاراو نییه ، به لكو فره یزیکى ناساییه .
گوران ده تی :

«لی راکشاپوین گشت له بهر سینه ر
چاو به ستر او یکی فره نجی له بهر»
(دیوانی گوران ، ل - ۱۴۳)

- (له) + (ناوه لكار (ناو) = زاراو .
(له) + (سهر) = (له سهر) ، كه واتای (سهره را) ی ،
یاخود واتای (زیده) ، یان (پتر) به دهسته وه دهدات . بو وینه
پیره میرد یه ژى :

«له ناوایه وه نه مه نده تینووه ناوچه رگی سووتاره
له سهر نه و تینووه تیه شدا ناو كه بیسته قورگی خنكاوه»
دیاره ، نه م (له بهر) ، كه له م وینه یه ی گوران دا ، نیسته
به وینه ده بهینینه وه ، (زاراو) نییه ، به لكو فره یزیکى ناساییه .
بو وینه گوران دیژى :

«پرو ، بهم رهنگه ، پیچاوپیچ ، ده ی ده ی ،
نه مچا له سهر شاخ تیر نه لئی نوخه ی»
(دیوانی گوران ، ل - ۱۴۱)

- (له) + (ناو) = (زاراو) .

(له) + (چاو) = (له چاو) ، كه واتای ،
(به نیسه بت) ، (به بی) دهدات .
وینه ، بو وینه ، كورد واته نی ده تی .
- له چاو نه ودا به جهوت ناو شور او ته وه .
- له چاوی منه وه ته ماشای بکه .

یان ، پیره میرد ، ده تی :
«نه و ناوه جوانه له وده شته وینه
چاوی قرژانگی له چاوا لینه»

گومانی تیدا نییه ، كه خوینسر ، جیاوازی له نیوان
نه وه ی سهره وه ، كه (زاراو) و نه وه ی ، كه نیستا به وینه
ده بهینینه وه ، كه (فره یزه) ، دهكات . بو وینه گوران ، ده تی :

«زور قژی زهره ، سهرنجی راکیشاوم
زور چاوی شین ، داویه پرشنگ له چاوم»
(دیوانی گوران ، ل - ۴۷)

(له) + (ناوه لناو) = (زاراو) .
- (له) + (پر) = (له پر) ، كه به واتای (ناکاو) ، یان
(دهستبه جی) ، یان (به کسهر) دی .
بو وینه ، گوران ده تی .

«له پر مات و له ناکاو چوو
یه ك پر به دنیا ناره زوو»

(دیوانی گوران ، ل - ۲۱)
یان ، له جینگایه کی دیکه وه یه ژى :

«له پر ، نازانم چون سهرم هه لیری
به رامبه ر به ژنیک ده رکه وت ، وهك پهری»
(دیوانی گوران ، ل - ۳۴)

(جی) - (له) ی ساکار ، توانای نه وه ی هه یه ، كه له گهل
هه ندی كه ره سته ی زمان دا ، یه کبگری و ناویکی (فره یز -
قه واره) دروست بکات ، واته ، بهم جوړه :
- (ناو) + (له) + (ناو) = (مه تل) ، كه توانای بردنه
به ریوه ی نه رکه کانی ناوی له هه مووروییه كه وه هه یه ، بو وینه ،
وهك :

- (شهو) + (له) + (بان) = (شهوله بان) ، كه بو ناوی
(بانگردین) ، (له مه ته لی کوردیی دا) ، دائراوه . یان :
- (گویی) + (له) + (مشت) = (گویی له مشت) .
بووینه ، قانیع یه ژئی !

بی به هاناموده خپله روژه که ی (هل من مزید)
چونکه سوختی دوزه خه سهرتا به دامانم مه دهه
چون نه گریه م بو خه جاله تباری و شه رمه نده گیم
گویی له مشتیی نه فسی شووم مه کری شه تیانم سه دهه .

(دیوانی قانیع ، ل - ۷۵)

شایانی باسه ، شه جوره (مه ته له) قه واره فره یزیانه دوو
شهرک ده بیین ! نه رکی ناوی و هی (ناوه لئاوی) بووینه ،
ده توانین بلیین :

- (ئهو ، گویی له مشت) .
یان بلیین

- (گویی له مشت ، هات)
ههروه ها ، ده توانین بلیین :

- (شهوله بان ، بانگردینه) .
یان بلیین :

- (شهوله بان ، نووستووه) .

(جی) - (له) ی ساکار ، بوی هه یه ، له گهل هه ندی
که رهسته ی زمان دا ، یه کگری و فره یزیکي ناوه لئاوی دروست
بکات ، بوئه مهش ، ته ماشای شه کلپشه و هونراوانه بکه .
- (ناو) + (له) + (ناو) = (ناوه لئاو) .

- (دهست) + (له) + (ملان) = (دهست له ملان) .
بووینه پیره میرد یه ژئی :

- «زه لم و تانجه رو دهست له ملان بن
سه ریو په ی گولان جینی بلبلان بن»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۲۸)

یان ده ئی :

«زاده ی جهرگی کیو ، مه وجودی عه ده م
دیوانه ناسا شه ی دای رووله چه م»

(دیوانی پیره میرد ، ل - ۱۳۱)

(خنی) - جگه له م کرده وانه ی سه ره وه ، (له) ی ساکار ،
توانای دروستکردنی ، یان به شداریکردن ، له دروستکردنی
ده یان فره یزی ناوه لکاری دا ، هه یه ، بووینه ، وهک :
(له سه ر) ، (له به ر) ، (له ناو) ، (له ژیر) ، (له لا) ... هتد .
- (له) + (ناوه لکار) = (فره یزی ناوه لکاری) .

وینه ش بوئه م کلپشه یه ، وهک نه وانه ی سه ره وه ، به لام
وینه ی هونراوه ، بو به کارهینانیا ، وهک :

«هه تا روژی بوکلولی ناغای شکودار

له سه ریو ی راو ، کاسه یه ک دوی وه رگرت له نازدار»

(دیوانی گوران ، ل - ۵۸)

«حه لقه ی چوبی له سه ره رشی گیای قه راغی ناو
له به ره ده ما هه لئه په ری گا گورج و گاخوا»

(دیوانی گوران ، ل - ۵۱)

«له ناو دینوه پؤل پؤل نازدار

ئه شیلن سه وره گیای به هار»

(دیوانی گوران ، ل - ۴۵)

«گیانی من بو ته ئی وه نه وشه په رو شه
که له ژیر سینه ری تووترکا خاموشه»

(دیوانی گوران ، ل - ۴۵)

(۲) له شیوه زاری کرمانجی ی ژوو روودا .

له شیوه زاری کرمانجی ی ژوو روودا ، هه ره همان
دهستوور (له) ی ساکار له گهل هه ندی که رهسته ی زمان دا ،
یه کده گری وه دهوری وشه سازی خوی ده بیینی ، نه وانیش ، به
پیتی دهستکه و تیان له ناو هونراوه دا ، نه مانه ن :

(ئا) - (د) + (گهل) = (دگهل) ، که له هه موو روویه که وه
شهرک و کرده وه ی (له گهل) = له گهل = له ته ک (ده بیینی و
هه مان واتاشی ده به خشی) .

وینه شمان ، بوئه مه ، سه بری بوتانی یه ژئی :

«که ن و گری نه هیلا نه
شه ف و روژو دهم و ساله
دگهل مه یه سالی جاره ک
تو خودی دلو نه شه حاله!»

(شین و شادی ، ل - ۱۱)

(بی) - (ل) + نهو = (لهو) .

وینه ش بو نه مه ، سه بری بو تانی یه ژئی :

«ژین و مرن تیدا یه که

هه ق په ریسه له و کو فیا

وی ری فه کر بو زاکئی نوی

دا خوش بکت چول و چیا»

(شین و شادی ، ل - ۴۵)

(پی) - (ل) + (مه) = (لمه) ، که له بری (لیمه) به کار دی . بو

وینه ، سه بری بو تانی دی ژئی :

«نه فرو بو نه سی هه فال

ویران کرن لمه مال»

(شین و شادی ، ل - ۱۰۸)

(تی) - (ل) + (به ر) = (ل به ر) ، که زاراوی دروست کردوه .

بو وینه (سترانی سه بیدخان) یه ژئی :

«نه ژئی ل به ر چه عقی ته دهر به کنی ل قومانداری

پیشینی خنیم ، چه یفا هیسیرو فه قیری خوه هلینم»

(سترانی گوتنا کوردایه ، ل - ۷۲)

(جی) - به هوئی هاریکاری کردنی (ژ) و (د) و (ل) ، له گهل

ئاوه لکاردا ، به ده یان فره یزی ئاوه لکاری دروست ده بی .

واته ، به م جوړه ی خواره وه :

(ژ) + (ئاوه لکار) = (فره یزی ئاوه لکاری) .

(د) + (ئاوه لکار) = (فره یزی ئاوه لکاری) .

(ل) + (ئاوه لکار) = (فره یزی ئاوه لکاری) .

بو وینه ، مه لای جزیری یه ژئی

«نوورن ژسه ر (حتی قدم)

نه ققاشی سه ر مه شقی (قدم)

(ل - ۳۶)

یان یه ژئی :

«خه طی غوباری نوقطه پور

کاتب ژبالا نوسخه دا»

(ل - ۳۷)

یان ده ئی :

«نه ف شه کل و سووره ت سه وورین

نه سلن ل بالا زه بینین»

(ل - ۳۷)

له جیگایه کی دیکه وه ده ئی :

«مه وه ووم وه لا شه یئد مو تله قین

عه کسین دنیف ئایینه دا»

(ل - ۳۸)

(۳) له شیوه زاری هه ورامانی دا .

(ئا) - له شیوه زاری هه ورامانی دا ، (جه ن = چه ن =

چه نی) ، له بری [(له گهل) = (له گهل) = (له ته ک) =

(له ل)] ه ، له شیوه کانی سورانی دا .

له بنه رته دا ، (چه نی = چه ن = جه نی) پیکه اتووه ،

له (جه) + (ن) و هه ر له به ر نه وه ی که سازگه ی دهنگی [ج]

له گهل سازگه ی دهنگی [ن] دا ، له یه کتیره وه نزیکن و به هوئی

به هنیزی دهنگدانه وه ی دهنگی [ن] هوه ، که یه کسه ر پاش

دهنگی [ج] هوه دیت و زره ی دیت ، سازگه ی دهنگی [ج] ، له

جیگان خویدا ده تراژینی و ده یکات به دهنگی [چ] .

واته ، وه ختی بیبری ئی بکریته وه ، به م جوړه یه

(جه + ن) = (جه ن) .

یان :

(جه + نی) = (جه نی) .

دیاره ، گوگردنی ئەم بۆسەر زار قورسە و ئەوچا ، لە بەر سووکی و ئاسانی گوگردن دەبی بە :

(چه) + (ن) = (چەن) .

(چه) + (نی) = (چەنی) .

(چ) + (ن) = (چن) .

(چ) + (نی) = (چنی) .

بۆ وینە ، سەیدای هەورامی یەژی :

«خۆجە هونەن دل چەنی تە بو ئاو»

چەنی نە سوچو بۆبە کۆی زوخوا»

(دیوانی سەیدی ، ل - ۱۳۵)

(بی) - (جە) ، لە گەل رانای ناماژە (ئید) و (ئاد) دا

یە کدە گرن و لیکدراوی : (جید = چید) ، (جاد = چاد) ،

دروست دەکەن .

واتە بەم جوړه :

(جە) = (لە) .

(ئید) = (ئەم) .

(ئاد) = (ئەو) .

ئەوچا دەلین :-

(جە) + (ئید) = (جید) = (چید) .

(جە) + (ئاد) = (جاد) = (چاد) .

(بی) - (جە) ، لە گەل ئاوە لکاری جیگادا یە کدە گری و

ئاوە لکاری جیگای ناماژە (ئیشارەت) کراو دروست دەکەن .

واتە ، بەم جوړه :-

(جە) = (لە) .

(ئینگە) = (ئیرە) .

(ئاگە) = (ئەوی) .

ئەوچا بەم جوړه پیکدە هینری و دەوتری :

(جە) + (ئینگە) = (جینگە) = (چینگە) .

(جە) + (ئاگە) = (جاگە) = (چاگە) .

(تی) - (جە) ، لە گەل (ئاوە لکار) ، یاخود هەندی جار (ناو) دا

یە کدە گری و زاراو دروست دەکات ، واتە بەم جوړه .

(جە) = (لە) .

(وەر) = (بەر) .

(چەم) = (چاو) .

(سەر) = (سەر) .

(جە) + (وەر) .

(جە) + (چەم) .

(جە) + (سەر) .

ئەوچا دەوتری :

(جە وەر) = (لە بەر) .

(جە چەم) = (لە چاو) .

(جە سەر) = (لە سەر) .

(جی) - جگە لە (جە) ، ناو بە ناو (لە) وەک خۆی بە کار

دە هینری وینە شمان بۆ ئەمە لە سەر تاو ، هینایە وە ، جگە

لە وەش ، هەر (لە) لە هەندی ناوی (ئاوە لناوی) قەوارە فرە یزدا

بە شداری دەکات ، واتە بەم جوړه :

(ناو) + (لە) + (ناو) = (ناوی قەوارە فریز)

(شەو) + (لە) + (بان) = (شەو لە بان) .

(ئەلقە) + (لە) + (کۆی) = (ئەلقە لە کۆی) .

(جی) - (جە) لە گەل ئاوە لکاری وەک (سەر) ، (چیر = ژیر)

(ئی = ناو) ... هتد هاریکاری دەکات و فرە یزی ئاوە لکاری

دروست دەکات .

ئەرکی (لە) ، لە رستە سازی دا .

(ئا) - لە شیوە زاری ئە دەبی دا .

هەردوو جوړە کانی (لە) ، بە ساکارو ناسا کار یە وە ،

توانای ئە وە یان هە یە ، کە چەند ئەرکی رستە سازیانە

(سینتاکسیانە) بە رێو بەرن .

ئەرکە کانی هەردوو جوړە کە ی (لە) ، بە شیوە یە کە

گشتی ، لە چوار چێو ی ئەرکی ئاوە لکارو جوړە کانی و ئەرکی

پریپوزیشن و ئەرکی یارتیکە ل و دروست کردنی هەندی مە تە لی

کوردی بە و لاو ، ناچنە دەرە وە .

(۱) - ئەرکی پریپوزیشن و بەرکاری .

(لە) ی ساکار ، خۆی ، لە دۆخی ئاساییدا ، دە ورو

ئەرکی پریپوزیشن دە بینی و فرە یزیکی پریپوزیشن (سەر)

لە رستە دا پیکدە هینیت و بە پاشبەندی (ه) وە کوتایی بە

فره یزه که ده هیئی . فره یزی ئەم پریپوزیشنە (بەرکار = مفعول بە) یە بو پریپوزیشنە (لە) .
بو وینە ، گۆران یە ژنی :
«تلا لە خوینە وە کە و تە سەرچاوم
نیتەر نە مبینی لە جەرگی باوکما سەربرام»

(دیوانی گۆران ، ل - ۲۱۱)

(۲) ئەرکی پریپوزیشنە ئاسایی .

(لە) ، لەم کردە وە یە دا ، پئویستی نە بە فره یزی سەرە
هە یە و نە بە و فره یزیشە هە یە ، کە دە بیته بەرکاریی و بە هویە وە
پاشبەندی (- هە) ، یان (- وە) دیاریی یە .
بو وینە ، وە ک ئەم فره یزی (لە) یە ، کە و لەم
هونراو یە ی (گۆران) دا و تیا یا دە ئی :
«لە بە ختی تاری شە و ناکەم شیکا یە ت
شە بیهە چونکە بە و زولفی سیا یە ت»

(گۆران ، ل - ۶۸)

- ئە مەش وینە یە کە ، کە (لە و) ، وە ک پریپوزیشن بە کار
هینراوە .

«سەر تچیک من ئە ی دەم لە و بە ژن و بالایە
لە سینە ی پاکە وە بو جوانی تە تیا یە»

(دیوانی گۆران ، ل - ۲۶)

- لێرەش دا ، (لە گە ل) ، وە ک پریپوزیشن بە کار هینراوە ، بو
وینە گۆران یە ژنی :

«تویش لە گە ل هەر جانیک ئە بینم تا ئە مرە
ئە بیته مرواریی بو ملوینکە ی شیعرەم»

(دیوانی گۆران ، ل - ۲۷)

شایانی باسە ، جگە لە و بە کار هینراوانە ی سەر وە ،
(لە گە ل) ، بو ئە م جوړە مە بە ستانە ش بە کار دە هیئە ئی .

- وە ک ئامرازی پە یو وە .

بو وینە پیرە میرد دە ئی :

«تویش وە فاداری لە گە ل جوانی
بو ت ئە بی بە ناو فە خری جیهانی»

(دیوانی پیرە میرد ، ل - ۲۰۰)

- هەر وە ها دە وری ئامرازی (کە) ی دە بیئە و

ئە رکە کە شی جی بە جی دە کات .

بو وینە پیرە میرد دە ئی :

«(لدوس) ی ناو ، لای تۆرک رە شە با

لە گە ل پە ی دا بوو نە شئە ی خە لک ئە با»

(دیوانی پیرە میرد ، ل - ۱۴۸)

یان دە ئی :

لە گە ل مامە وە ، کە و تە تە نهایی

زە بوونی کردم دە ردی ریسووی»

(دیوانی پیرە میرد ، ل - ۲۲۲)

(۳) هە ندی جار (لە) ، لە چوار چیو ی هیزی خوئی و

پاشبەندی (- دا) دا ، فره یزیک ئاوە لکاری (ئاوە لکاری کات .

ئاوە لکاری جیگا ، ئاوە لکاری رەویە ، ئاوە لکاری چە ندیی)

پیکدە هیئە .

(ئا) - وینە بو ئاوە لکاری جیگا ، وە ک ئە وە ی ناو ئە م

هونراو یە ی گۆران ، کە تیا یا یە ژنی .

«لە ژیر ئاسمانی شینا

لە پال لووتکە ی بە فرینا»

(دیوانی گۆران ، ل - ۲۸)

(بی) - وینە بو ئاوە لکاری (کات) ، وە ک ئە وە ی ناو ئە م

هونراو یە ی گۆران ، کە دە ئی :

«ئاغای خاوەن هیز و شکۆ ، خاوەن سامداری

لە کاتیگا درێژ ئە کا دە سستی دل داری»

(دیوانی گۆران ، ل - ۵۷)

(بی) - وینە بو ئاوە لکاری رەویە ، وە ک ئە مە ی ، کە و لە م

هونراوه يه ي گوران داو تيايا ده ئى :
 «تازه شوخى هه لېزاردهم
 كه وتوتته سه رنجى ده مدهم
 به دووچاوى وهك ده رياى شين
 پر له زه رده خه نه ي شيرين»

(ديوانى گوران ، ل - ۵۶)

(تى) - وينه بو ناوه لكارى چهندي ، وهك نه مه ي ، كه واله م
 هونراوه يه ي گوران داو تيايا ده ئى :
 «ته داته ده ست ئيمپرياليس
 لى قول بدا نوزده له بيست»

(ديوانى گوران ، ل - ۲۲۷)

(۴) فره يزي به ركارى .

(له) ، ههندي فره يزي دروست دهكات ، كه جيگاي
 (به ركار = مفعول به) ده گرته وه . بو وينه ، وهك نه مه ي كه
 له م ديزه هونراوه ي گوران - دا هه يه وتيايا يه ئى :
 «كه رووى ئى نيشت كه ردى شيعرم
 هه ي جوانه مه رگ خوم هه ي بمرم»

(ديوانى گوران ، ل - ۲۹)

يان نه مه يان ، كه ده ئى :

«توبى هه موو جيلوه ي جوانيت
 ليم خوش به ، دلم رهنجانيت»

(ديوانى گوران ، ل - ۲۰۶)

(۵) له فره يزي پرس دا ، به شدارى يه كي بزىوانه دهكات ، به
 تاييه تى بو زانينى :-

(ئا) - جيگا . بو وينه ، وهك نه مه ي ناو نه م هونراوه يه ي
 پيره ميرو ، كه ده ئى :

«سه د سالى تر بېرسى جه ميل سيدقى واله كوئى ؟

دهنگى بلندي خوئى له هه موو شيعرى ديتنه كوئى .»

(ديوانى پيره ميرو ، ل - ۳۱۲)

(بى) - هو . بو وينه ، گوران يه ئى :
 «نه وچاوه كالانه ت نيگاي ده ربه ست بوون
 له به رچى نه گرته گرفتارى من ؟
 سرنجت رووى ده مى پرسگردنى روون
 نه كاته كه له بچه ي ده ستى ديارى من»

(ديوانى گوران ، ل - ۲۰۶)

(پى) - بو ناسينى (زانينى) كه س (شه خس) .
 بو وينه ، گوران ، به م بو نه يه وه يه ئى :
 «له كي ؟ له نه ته وه ي كوريا
 بوچى ؟ چونكه مه رده ووريا»

(ديوانى گوران ، ل - ۲۴۰)

(تى) - بو ناسينى (زانينى) شتى .

بو وينه ، به : (له چى ... ؟) ده ست بى دهكات .

(جى) - بو ديارى كردن (ده ستنيشان كردنى) كه سى (شتى) .
 بو وينه ، به م جوړه ده ست بى دهكات :
 - (له كام ؟) .

يان ، له م رووه وه ، گوران ده ئى :

«چه قه ! چه قه ! چه قه لى پير

به لووره لوور

هاتووى له دوور

له كام كه تنا كول نه كه ي پير»

(ديوانى گوران ، ل - ۳۹۰)

(۶) (له) ، بو مه به ستى به راورد كردن ، (پله ي
 به راوردى) ، به شيوه يه كي تاييه تى به كار دى ، ته ويش
 به هوى به شدار بوونىكى بزىوانه ي له گه ل فره يزيكى
 ناويى - دا . به شيوه يه كي روونتر ، ده بى له سه ر زيره وى نه م
 كليشه يه بروت ، واته :

(ناو) + (له) + (ناو) + (پله ي به راوردى) .

بو وينه :

- (ئازاد لەنەوزاد خویندەوارترە .)

یان :

(راناو + لە + راناو + پلەى بەراوردیی)

بووینە :

(ئەم لە ئەو خویندەوارترە .)

(تۆ لە من دەولەمەندترى .)

دەشتوانین ، (لەو دوو کڵیشەپەى) سەرەووە ئالوگۆر

بکەین و بەم بۆنەشەووە گۆران دەلی :

«لەمن باشتر سەما ئەکەن

ئیتەر کارمان نەما لاتان

ئەتانسپیرین بە خواتان»

(دیوانى گۆران ، ل - ۲۷۱)

(بى) لە شیوەزاری کرمانجى ژووورودا .

(لە)ى ساكارو (لە)ى ناساكارىش ، لە چوارچىوەى

رستەسازىدا ئەركى بزىوانە دەگرنە ئەستوى خويان بە

شىوەپەكى گشتى ، ئەوانىش (ئەو ئەركانە) ئەمانەن :

(۱) ئەركى پرىپوزىشن .

(۲) ئەركى ئاوەلكارىي بە ھەموو جوړەكانیەو

(۳) ئەركى ، ياخود دەورى پىكھىنانى فرەبىزى پارتىكەلو

دروستكردى ھەندى زاراوى تايپەتى .

وا ، لىرەشدا ، بە تەماى ئەوھىن ، كە وینە بو ھەرىكى

لەو دەورو ئەركانە لەناو ھونراوھكاندا دەربھىنین .

(ئا) دەورى وەك پرىپوزىشن . پىش ئەوھى وینەكە بەھىنەو

خوینەر ئاگادار دەكەینەو ، كە (ژ) لە برى (لە)یەو بویە

لىرەشدا ، دەورو ئەركى پرىپوزىشن دەبىنى .

بووینە سەبرى بوتانى دەبىژت :

«پىل و كاشە ئەقینا وى

بەینوكا ئەز دلپم

ژمىژھە من ئە كۆلاپە

ھەتا دمرم وى ناھىلم

(شین و شادی ، ل - ۱۱)

(بى) بو پىكھىنانىلا پرىپوزىشنى بەركارىي ، بووینە وەك ئەم

دبەرە شىعەرەى سەبرى بوتانى ، كە تىايا پەژى :

«گەلو دلەبەر ئەقەكى كر

ئاگر بەردا ھناقى من

تیزاب و خوى ل بزىنى كر

بەرى دارا ئەقینا مە»

(شین و شادی ، ل - ۱۵)

بو پىكھىنانى فرەبىزى ئاوەلكارىي و جوړەكانى :-

وینە بو فرەبىزى ئاوەلكارىي جىگاوكات ، سەبرى بوتانى

پەژىت :

«دیسا لئاف گوندو بازار

ل روژین جەژن و سەرسلان

بخەملن سوپك و بازار»

(شین و شادی ، ل - ۲۰)

- بو پىكھىنانى فرەبىزى رەویە ، سەبرى بەژى :

«شین و شادی دكن جەنگى

پەرىشانم دەبىنىدا

دلوژارو ئەقیندارو

گول مېقانە دخەونىدا»

(شین و شادی ، ل - ۱۱)

- (دگەل) ، وەك پرىپوزىشن دەور دەبىنى ، بووینە سەبرى

پەژى :

«مزگىنى سەد مزگىنى

دیسا دى بىتن بەار

دگەل لاوى نە ديار»

(شین و شادی ، ل - ۲۰)

(تى) لە شیوەزاری ھەورامانى - دا .

(لە) ، بەھەردوو رووالەتەكەپەو ، لەرستەسازىدا ،

بزیوانەپە ، ئەگەر جىاوازیپەك لەنێوان كردهوھى ھى ئەم

شىوەو ئەو شىوە بەدى بگرى ، ئەو نىپەكە شاپەنى باسكردن

بی ، جگه له جیاوازی نیوان بهرگی ی روواله تییان :
به هر حال ، والیره دا ، هه ولی نه وه ته دهن ، که هه ندی
له و کرده وه سینتاکسییانه ی (له) ی ساکاروناساکار ، له
شپوه زاری هه ورامانی دا ، دهستنیشان بکه یین .

(۱) (جه) ، که له بریی (له) یه ، دهوری پریپوزیشنی ناسایی
ده بیینی ، بووینه ، خانای قوبادی ده لی :
«کراسی بومیشک تافته ی ته مام نال
قه بایی جه لال ، شه و خاوی جه لال»
- وینه ش بو (چه نی) ، که له بریی (له) گه (ل) هاتوو ، به م
بوته یه وه ، خانای قوبادی یه ژی :
«فراوان به ناز ره نچ چه نیش به ردن
به شیرو شه کر په روه رده ش که ردن»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۲۳)

(۲) (جه) ، فرهیزیکی دروست کردوو ، که بووه به فرهیزی
به رکاریی . بووینه خانای قوبادی مواچی :
«جه سامش ، به فه زلی زاتی نیلاهی
مله رزا پای گاو جه پشتی ماهی»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۲۴)

(۳) (جه) ، به شداره ، له پیکهینانی فرهیزی پله ی
به راوردیی دا ، به م بوته یه وه ، خانای ده لی :
«سه رلووله ش جه لال دانه ی به ده خشان
ره خشانته ره جه قورس ره خشنده ی ره خشان»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۲۴)

(۴) (جه) ، به شداری ده کات له دروستکردنی فرهیزی
ناویی یا فرهیزی ناوه لناویی ، بووینه خانای قوبادی ده لی :
«جه میرغوزاری ، پر جه لاله و گول
فه ماش شاهزاده ی به ورده ری دل»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۲۸)

(۵) به شداریکردنی (جه) ، له دروستکردن و پیکهینانی

فرهیزی رهویه دا . بووینه خانای یه ژی :
«وات : خوسره و نیمشه و جه تو نه ته رسا
جه رای بی باکی خه به نه په رسا»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۲۹)

(۶) (جه و) ، که له بریی (له و) ه ، لییره دا ، فرهیزی
ئاوه لکاریی کاتمان به دهسته وه ده دات . بووینه خانای
قوبادی یه ژی :

«جه و دما به زهر ب باله ی فه رهنکی
مه ریشان ناخوون ده ست وه پای جه نگی»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۳۱)

(۷) (نه) ، که له بریی (له) به کار دی ، توانای هه یه ،
هه روه ک (له) ، به واتاو به کرده وه ، بزبویی :

وا ، لییره ش دا ، (له م هونراوه یه دا) ، (نه) فرهیزی
ئاوه لکاریی جینگای دروست کردوو ، یا خود به شداریکی بزبوی
تیایدا .

بووینه خانای قوبادی یه ژی :

«نه غمه ی بولبولش نه پای چه تری گول
مه ویه رد نه که یوان چه رخی دوور مه نزل»

(شیرین و خوسره و ، ل - ۶۹)

(۸) (جه) ، که له بریی (له) به کار دی ، توانای هه یه ، که له
چوره کانی فرهیزی (پرس دا) ، به شداری بی ، بووینه مه وله وی
ده لی :

«نازیم گولاو خو بووی کولی تون

نه ربوی نه بو بووی گولاو جه کون ؟»

(دیوانی مه وله وی ، ل - ۱۱)

(۹) جگه له و به کارهینانه ی سه ره وه (له) ، خوی به ش
به حالی خوی له پیکهینانی هه ندی ئاوه لناو (ناوی قه واره
فرهیزی دا ، به شداریی ده کات ، بووینه ، ده وتری :

(کلاش له پا) ، (هه وری له مل) ، (شه وله بان) ،

(دهست له ملان) ، (تفهنگ له شان) ... هتد .

جگه له مهش ، به کارهینانی (له) جگه له گفت و گوی
ناسایی دا له ناو هونراوه کان دا ده بینزین ، بو وینه ، مهولهوی
ده تی :

«بهل لهو دیوان دا ، دیوانه سه رشیت
خه جاله تی به زمی یاران نه یو پیت»

(دیوانی مهولهوی ، ل - ۲۱۴)

(له) و پاشبهندی (- دا) .

دیاریکردنی کات ودهم و جیگای پاشبهندی (- دا) ، زور
به پیویست ده زانری ، به تاییه تی نه گهر هاتو به چاویکی
وردبینیه وه به سه ر نه و نووسینانه دا ، که بلاو بوونه ته وه
بروینه وه ، نه و وهخته پله ی نه و پیوستیه مان ، به باشی ، لا
ناشکرا ده بی .

به هر حال ، نیمه ، لیره دا ، هه ولی نه وه نه دهین ، که
نه و سنوره - واته ! نه و کات و ده مه ی ، که پیویست به
هاوبه شیکردنی پاشبهندی (- دا) ، له گهل (له) دا ، ده کات -
روشن بکه پنه وه ، به تاییه تی ، له شیوه زاری نه ده بی دا ، به لام
شیوه زاره کانی دیکه نه و جوړه کیشه یان نیبه و له نه انجامیش دا
دهم بو نه م خاله ده که پنه وه .

پیش نه وه ی ده ستیشانی نه و سنوره بکه یین ، که
پاشبهندی (- دا) ، له گهل (له) ی ساکار یا هی ناساکار دا کاری
تیدا ده کن ، وای به باش ده زانین ، هه ندی وینه ی ناوازی
شاعیره کانمان ، که به و جوړه که ره ستانه هه لبه ستراین ،
بهینینه وه نه و جا بیرورامان له و رووه وه ، به هو ی بوونیا نه وه ،
ده ربخه یین .

وینه کان

بیکه س ده تی :

«میلله تی بی عیلم و سه نعت باور ت بی دائیما

وا له ژیر پیی نه جنه بی دا ناوی هر بی قیمة ته)

(دیوانی بیکه س ، ل - ۵۳)

دیاره ، لیره دا ، وشه ی (سره) ، وشه ی (میلله تی) به .
واته ، هه سوو دیره شیعره که بو نه وه یه ، یاخود

تیمانده که یه تی ، که سه ره نجامی میلله تی وه ها ده بی چون بی و
له کوی بی ! به دیاریکردنی سه ره نجامه که ی ، که فره یزی
(له ژیر پیی) یه و واتا که شیه تی ، پاشبهندی (- دا) ی پیوه به ند
کراوه ، بو نه وه ی به ته وای سنووری نه و سه ره نجامه دیاری
بکات و رهنگی بریژی تا نه توانری نه ملاو نه ولای بی بکری !

نیمه ، ته گهر په ییره وی نه وه ی سه ره وه مان کرد ،
بیگومان ، به ته وای ده توانین چون جیگای پاشبهندی (- دا)
له فره یزی (له) دا ، دیاری بکه یین .

به م پییه و ریره وه ی سه ره وه ده بی نه م دیره شیعره :

«له روزنامه ی ژین له سی ی ره مه زان

هه شت شیعرم بیی زور شیرین و جوان»

به م جوړه بی :

(له روزنامه ی ژین ، له سی ی ره مه زان دا)

شایه نی باسه ، (له گهل) له شیوه زاری نه ده بی داو (نه) و
(جه) و (له) له شیوه زاری هه ورامانی داو (د) و (دگهل) و (ژ)
له شیوه زاری کرمانجی ژوورو دا هه مان ده ور ده بینین نه گهر
مه رجه که چی به چی بوو !
نه نجام :

پاش وردبوونه وه ، له و وینه جوړه جورانه ی هه ر سی
شیوه زاره که ی زمانی کوردی ، بو مان ده رکه وت که :-

(۱) (له) ، هه ر وه که له شیوه زاری نه ده بی دا ساکارو
ناساکاری هه یه ، هه روه ها له شیوه زاری کرمانجی ژوورو و
شیوه زاری هه ورامانی - ش دا هه ن ، نه وانیش :-

له شیوه زاری نه ده بی دا ، نه مانه ن ! (له) ، (له گهل) ،
(له و) ، (له م) ، ... (لیره) ، (له وی) هتد .

له شیوه زاری کرمانجی ژوورو ودا ، نه مانه ن : (ل) ،
(دگهل) ، (ژ) ، (د) ، (له) ، (له و) هتد .

له شیوه زاری هه ورامانی دا ، نه مانه ن : (له) ، (نه) ،
(جه) ، چه نی هتد .

نه وه ی که پاشبهندی (- دا) ی ده وی ، له شیوه زاری
نه ده بی دا به پیی دیاریکردنی سنووری فره یزی وشه
سه رکه یه ، له شیوه زاری کرمانجی ژوورو ودا ، به شیوه یه کی
تاییه تی له گهل (د) یه هه روه هاش له گهل (دگهل) (ل) دا ، به لام

له شیوه‌زاری هه‌ورامانی پاشبه‌ندی (- دا) له‌گه‌ل (نه) و
(جه) ، دایه زور که میش له‌گه‌ل به‌کاره‌ینانی (له) دا .
(۲) به‌شیوه‌یه‌کی گشتیی ، ئه‌رک و ده‌وریان هه‌ر وه‌ک یه‌ک
وان ، ئه‌وه‌ی ، که سه‌ر له‌خوینه‌ر ده‌شیوینی ته‌نیا جیاوازی
به‌رگه‌روو‌اله‌تیانه .

په‌راویزه‌کان

(۱) (فره‌یز = Phrase)

به‌ناوونیشانی کلاسیکی ، (فره‌یز) بزیتییه له‌وشانه‌ی
زمان ، که به‌پیی یاسای زمان ریز‌کراون و کاریان تیدا نییه‌و به
که‌رسته‌یه‌کی بزوی رسته‌سازی له‌قه‌له‌م ده‌درین .
یان ، بومان هه‌یه‌بلین ، که (گوته‌یه‌کی بی‌کاره) ،
یاخود [واچه = واژه] یه‌کی بی‌فرمانه] .
بووینه ، ئه‌مانه‌فره‌یزن .

- (لیم)

- (خه‌ولی که‌وتن)

- (سه‌رلی شیوان و ده‌ر به‌ده‌ریی و هه‌ژاری)

- (براده‌ری من و ئه‌وه‌ی توش و یاروی ئه‌ویش)

(۲) زاراو (ئیدیوم = Idiom)

زاراو یاخود ئیدیوم ، ئه‌و (وشه‌دروستبوویه‌یه) ، که له
زیاتر وشه‌یی بو‌مه‌به‌ستیکی تاییه‌تی و واتایه‌کی تاییه‌تی ، که
له‌واتای پیشوویان (هه‌ردووکیان) نه‌کات ، پیکهاتوه . بووینه
وه‌ک :

(ده‌ست) ، (بله) ، (سه‌ر)

که یه‌کده‌گرن ، ده‌بنه‌یه‌ک وشه ، یا ئیدیومی و ئه‌ویش
به‌م جو‌ره :

(ده‌ستبه‌سه‌ر) ، که واتایه‌کی تاییه‌تی هه‌یه ، دووره له
واتاکه‌ی پیشوویانه‌وه .

سه‌رچاو‌ه‌کان

- کاروان ، ژماره (۱۲) ، ژماره (۲۰) .

- روشنبیری نوی ، ژماره (۱۰۱) .

- شیرین و خوسره‌وی خانای قوبادی . محهمه‌دی مه‌لاکه‌ریم .

چاپخانه‌ی کو‌ری زانیاری کورد . ۱۹۷۵ .

- دیوانی قانع ، بورهان قانع ، چاپخانه‌ی زانکوی سلیمانی ،
۱۹۷۹ .

- میرزا ئولقادی پاده‌یی ، محهمه‌د ئه‌مین هه‌ورامانی ، چاپخانه‌ی
کو‌ر ده‌سته‌ی کورد ، ۱۹۸۴ .

- میژووی ئه‌ده‌بی کوردیی علاء الدین سجادی ، چاپخانه‌ی
(المعارف) ، به‌غدا ، ۱۹۷۱ .

- شین‌وشادی ، صبری بوتانی ، چاپخانه‌ی (الادیب البغدادیة)
، ۱۹۷۹ .

- زانکو ، ناو له‌رسته‌ی کوردی‌دا ، د. کوردستان موکریانی .

- پیره‌میردی نه‌مر ، محمد رسول (هاوار) چاپخانه‌ی (العانی)
به‌غدا ، ۱۹۷۰ .

- دیوانی بیکه‌س ، محمدی مه‌لا کریم ، چاپخانه‌ی (الادیب
البغدادیة) ، ۱۹۸۰ .

- زارکوئنا کوردایه‌ی تاریقی . ئوردیخانن جلیل چاپخانه‌ی کو‌ر ،
۱۹۷۷ .

- دیوانی کو‌ران ، چاپخانه‌ی کو‌ر ، ۱۹۸۰ .

- دیوانی وه‌فایی ، چاپخانه‌ی کو‌ر ، ۱۹۷۸ .

- ریزمانی ئاخاوتنی کوردیی ، چاپخانه‌ی کو‌ر ، ۱۹۷۶ .

- ئیدیوم له‌زمانی کوردیدا ، جه‌لال مه‌حمود عه‌لی ، چاپخانه‌ی
(حسام) ، ۱۹۸۲ .

- دیوانی مه‌وله‌وی ، (مه‌لا عبدالکریم مدرس) ، چاپخانه‌ی
(النجاح) ، به‌غدا ، ۱۹۶۱ .

- دیوانی مه‌لای جزیری ، (صادق بهاء الدین) ، چاپخانه‌ی کو‌ر
، ۱۹۷۷ .

- دیوانی مه‌حوی ، چاپخانه‌ی کو‌ر ، ۱۹۷۷ .

- دیوانی سه‌یدی هه‌ورا ی ، کاردوخی ، چاپخانه‌ی (کامه‌ران) ،
سلیمانی ، ۱۹۷۱ .

- زاری زمانی کوردیی له‌ترازووی به‌راورددا - محهمه‌د ئه‌مین
هه‌ورامانی ، چاپخانه‌ی (المؤسسة العراقية للطباعة) ، ۱۹۸۱ .

— Kurdish Dialect Studies, by D.IV. Mackenzie London, Ox Ford Unvers'ity
Press, 1961.

— Akurdish Grammar, by Ernest N. Mc Carus American Council of
Learned Societes Nem York, 1958.

— A FFixes and INFlections, In Modren standard Suleymani kurdish
dy.

K.R. Khankah. 1978.